

Πάτρα, η πόλη-λιμάνι

Το τοπίο στη λογοτεχνία

Ρέα Γαλανάκη, *Θα υπογράψω Λουί*, Εκδόσεις 'Αγρα, Αθήνα 1993.

«...Η σοφίτα είχε ένα παράθυρο. Απ' αυτό συνήθιζα να παρατηρώ τις λαμπρές οικοδομές ενός απο τους πιο κεντρικούς δρόμους. Γνώριζα τους ιδιοκτήτες των περισσότερων σπιτιών. Σε άλλες περιστάσεις είχα διαβεί το αδιάβατο για την ώρα κατώφλι τους. Απο ψηλά οι προσόψεις τους μου φαίνονταν πιό θαλερές. Έλικες, φύλλα και λουλούδια, βήμα το βήμα οι εξώστες κατηφορίζαν προς τη θάλασσα, υπακούοντας στην κλίση του δρόμου. *Κάθε κτίριο πατούσε πιο χαμηλά απο το προηγούμενό του, ώστε να μην υπάρχει μια ευθεία αλλα τα κομμάτια της κλιμακωτά αρθρωμένα προς τα κάτω.* Ανέπαυα το μάτι στις καμάρες, που σχημάτιζαν πλατιές στοές μπροστά στα μαγαζιά και κατηφόριζαν με αρμονικά ημικύκλια προς το ίδιο μπλάβο. Πιό ψηλά οι εναλλασσόμενες στέγες διώροφων και τριώροφων σπιτιών έγγραφαν ένα είδος μαιάνδρου στον ουρανό. Στην αριστερή γωνία της οδού με την προκουαία υπήρχε πάντα το μεγάλο ξενοδοχείο, και πιο πάνω το φαρμακείο ενός θείου μου. Άμαξες, κάρα και διαβάτες κινούσαν την ακίνητη την πρώτη στιγμή εικόνα που έδινε η πόλη στον κρυμμένο της γιο. Ώχρα, λουλάκι, κεραμίδια, μάρμαρα, στο βάθος το ορεινό εκείνο μώβ. Πολύχρωμη και μακρινή αγκάλη. [...] (χρονολογία αφήγησης 1888)...»

Βασίλης Χριστόπουλος, *Κάτοικος Πατρών*, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1998.

«...Η πόλη μεγάλωνε συνέχεια, νέος πληθυσμός απο τα χωριά, απο τα νησιά – Ζάκυνθο, Κεφαλλονιά, Κορφούς – κι απο πόλεις – Αίγιο, Πύργο. Το σχέδιο έπαιρνε σιγά σιγά σχήμα. Φαινόσαντε τα τετράγωνα και οι γραμμές των μεγάλων δρόμων να σχηματίζουν την πολιτεία. Όμως τα περισσότερα σπίτια ήταν ακόμα ξύλινα και χαμηλά.

Τα δίπατα και τα τρίπατα ήταν λίγα [...]. Θαυμάζαμε τις καμάρες, τις ψηλές και στρογγυλές κολώνες, τα μαρμάρινα μπαλκόνια με τις λεπτοδουλεμένες σιδεριές πάνω σε καλοπελεκημένα φουρούσια και τα ωραία χρώματα. Το πιο παράξενο ήταν

τα κορνιζώματα με τα τραβηχτά σοβάτια. Σήμερα όλα τα σπίτια είναι στολισμένα με τέτοιες κορνίζες, τις έχουν μάθει και οι δικοί μας. Τότε όμως τα έπλαθαν με την τέχνη τους μόνο φερτικοί. Ζακυνθinoί και Κορφιάτες.

[...]

Το '33 το εμπόριο έμπαινε σε μεγάλη άνθηση και λατρευόταν σαν θεός. Οι έμποροι είχαν γίνει η πρώτη τάξη. Είναι η κινητήριος δύναμη των κοινωνιών, έλεγαν οι γραμματιζόμενοι. Μόνο με το εμπόριο οι κοινωνίες πολιτίζονται και οι λαοί προοδεύουν. Έμπορος εσήμαινε άνθρωπος ευγενής, όλοι τον σέβονταν. Τους βλέπαμε τριγύρω μας και τους θαυμάζαμε. Μεταξύ τους λεγόσαντε ευγενέστατοι και τιμιότατοι, όμως όλοι ξέραμε πως το εμπόριο για να τραφεί ζήταγε και απάτες.

Μίκης Θεοδωράκης, *Οι δρόμοι του Αρχάγγελου*, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1996.

«...Η Πάτρα ήταν η πόλη. Και η πόλη αναπνέει, κοιμάται, ξυπνά, βάζει παλτό, κρατά ομπρέλλα, και το καλοκαίρι γδύνεται πλάι στη θάλασσα. Ήταν Ιούνιος του '37, έκανε ζέστη και ο κόσμος τα βράδια σεργιάνιζε στους παραλιακούς δρόμους. Στην κεντρική προβλήτα, που κατέληγε σε μια στρογγυλή μικρή πλατεία, στο μέσον του λιμανιού, στο κέντρο της, ήταν ο φάρος, και γύρω γύρω απο τη βάση του, ζαχαροπλαστείο. Όταν καθόσουν εκεί, δύο βήματα απο σένα, γλιστρούσαν αργά τα επιβατικά πλοία και μπορούσες να δείς ως και τους επιβάτες στις καμπίνες τους. Νοικιάσαμε ένα δωμάτιο σε κάποιο ξενοδοχείο, στην οδό βασιλέως Γεωργίου, αν δεν κάνω λάθος, κοντά στην προκουμαία. Εγώ διάβαζα για να δώσω εξετάσεις, αο το δημοτικό στο γυμνάσιο, κι έτσι είχα μια σοβαρή εργασία να κάνω, που με απορροφούσε. Συνάμα ο θαυμασμός μου για την πόλη δεν τέλειωνε, καθώς ανακάλυπτα καινούργιους δρόμους, πλατείες, κήπους, δασάκια, εργοστάσια, συνοικίες. Ατέλειωτοι, ολόϊσοι δρόμοι, παράλληλοι, οριζόντιοι και κάθετοι, με γεωμετρική ακρίβεια, σου έδιναν την εντύπωση οτι αποτελείς μέλος μιας ανώτερης κοινωνίας, που έχει τη δύναμη να επιβάλλει τη δική της τάξη στην οικοδόμηση των σπιτιών, που στην κάτω πόλη έχουν όλα υποχρεωτικά καμάρες, ώστε το καλοκαίρι να υπάρχει σκιά και το χειμώνα προφύλαξη απο την βροχή. Άραγε που να εδράζει ο παντοδύναμος νούς αυτής της κοινωνίας, που κάνει την πόλη να δουλεύει σαν ρολόϊ;»

Παναγιώτης Κανελλόπουλος, *Γεννήθηκα στο χίλια τετρακόσια δύο*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1996.

«...Οι σκάλες στην Πάτρα είναι κάτι ιδιότυπο. Χωρίζουν, τάχα, την απάνω πόλη απο την κάτω ή ενώνουν τη μία με την άλλη; Δε μπόρεσα ως παιδί ποτέ να το εξακριβώσω. Δεξιά και αριστερά απο τις δύο μεγάλες σκάλες υπάρχουν, βέβαια, δρόμοι ανηφορικοί που ενώνουν τα δύο τμήματα της Πάτρας με μιάν ομαλή ανάβαση. Ωστόσο, οι σκάλες είναι συμβολικές, είναι η ουσία και η ψυχή της Πάτρας, δηλαδή η εξωτερική έκφραση της ψυχής της.

[...]

Τις σκάλες τις ανεβοκατέβαινα δύο και τρεις ή και περισσότερες φορές την ημέρα. Κι' αυτό έγινε ενα μεγάλο γεγονός της ψυχής μου. Και ξέρω οτι το ψυχικό αυτό γεγονός το συμμερίζονται όλοι, όσοι πέρασαν τα παιδικά τους χρόνια στην απάνω πόλη και ήταν υποχρεωμένοι ν' ανεβοκατεβαίνουν κάθε μέρα τις σκάλες.

Έχω τη γνώμη οτι όσοι έζησαν ως παιδιά σε μια πόλη, όπου ήταν υποχρεωμένοι ν' ανεβοκατεβαίνουν κάθε μέρα κάμποσες δεκάδες σκαλοπάτια, έχουν για ο,τι ονομάζουμε "πόλη" μίαν έννοια πολύ διαφορετική απο την έννοια που διαμορφώθηκε στη σκέψη εκείνων που έζησαν τα παιδικά τους χρόνια, βαδίζοντας (για να πάνε στο σχολείο ή περίπατο) σε δρόμους που βρίσκονται περίπου στο ίδιο επίπεδο. Έμεις οι Πατρινοί έχουμε το αίσθημα οτι μια πόλη, δεν είναι κάτι το ακέραιο, αν δεν είναι χωρισμένη στα δύο. Έτσι είναι και η ψυχή μας χωρισμένη στα δύο και μοιάζουμε πιο πολύ με τον Φάουστ απ' οτι μοιάζουν οι κάτοικοι άλλων πόλεων! Εχουμε αντινομίες και διλήμματα που δεν έχουν, ίσως, άλλοι...

[...]

Η Πάτρα έχει εναν ορίζοντα που είναι κλειστός και ανοιχτός. Ανοιχτός είναι, ειδικότερα, προς τη δύση. Κι αυτό είναι ψυχικά σημαντικό. Όταν φεύγει η ημέρα, δεν κλείνει το φώς της, τον ήλιο της, μια πόρτα ορθωμένη εμπρός μας ως σκοτεινό εδαφικό τείχος. Η ημέρα φεύγει προς το άπειρο, το θαλασσινό άπειρο, και πάει κ' η ψυχή μαζί της και ταξιδεύει. Αλλά μόνο προς τη δύση έχει η Πάτρα τον ορίζοντα ανοιχτό. Προς όλες τις άλλες κατευθύνσεις η ματιά μας σταματάει σε κάτι το "πεπερασμένο", ασκείται απο τα μικρά μας χρόνια στο "συγκεκριμένο", στη μορφή, σε κάτι το πλαστικά δεμένο. Η ανατολή του ήλιου σημειώνεται πάντοτε με το πρόσταγμα της αδρά χαραγμένης φυσιογνωμίας του τοπίου.»

Αθηνά Κακούρη, *Πριμαρόλια*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2000.

«...Καθώς πήγαινες προς τον φάρο αντίκρυζες τους τόνους του μπλέ, μια θάλασσα λουλακιά και απο μέσα της, καλλίγραμμοι ανάλαφροι όγκοι υψώνονταν τα βουνά της Αιτωλίας στις λεπτές αποχρώσεις του γκριζογάλαζου έως το ροδαλό των γυμνωμένων κορυφών τους, ενώ στην μπούκα του Πατραϊκού διαγραφόταν γλαυκό το περίγραμμα της Κεφαλλονιάς. Μόλις έκανες την στροφή, αφήνοντας πίσω σου το Φάρο, η εικόνα πρασίνιαζε – ο Παναχαϊκός με τη σκοτεινή ζώνη των κωνοφόρων κάτω απο το χιονισμένο σκούφο του, οι ασημίζουσες ελιές στα πεδινά, εδώ κι εκεί υψηλόκορμα δέντρα, λεύκες, φοινικιές, κυπαρίσσια, το λαμπερό βαθυπράσινο στα δεντροπερίβολα των περιχώρων, αμπέλια, αμπέλια, αμπέλια, και οι κήπο των σπιτιών, ένας κατακλυσμός αποχρώσεων απο το λεμονί ως το κυπαρισσί, όλα τονισμένα απο τις κόκκινες σκεπές της πόλης και τα σεβάσμια αγκωνάρια του κάστρου, χρυσαμένα απο το χρόνο.»